

DİN VE HAYAT

TDV - İSTANBUL MÜFTÜLÜĞÜ
DERGİSİ
SAYI: 3 - YIL: 2009

TÜRKİYE DİYANET VAKFI İSTANBUL
ŞUBESİ ADINA İMTİYAZ SAHİBİ VE
YAYIN YÖNETMENİ
(SORUMLU)
Prof. Dr. Mustafa ÇAĞRICI

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ ve
YAYIN KOORDİNATÖRÜ
Kadriye AVCI ERDEMLİ

EDİTÖR
Kerime CESUR
kerime.cesur@gmail.com

YAYIN EKİBİ
Abdülkerim YATĞIN
Davut ÖZGÜL
Emine ARSLAN
E. Betül ÇAKIRCA
Kadir ÖZTÜRK
Kâmil BÜYÜKER
Kerime CESUR
Mehmet YÜKSEL
Tuğba YALÇIN
Uğur YILMAZ

TASHİH
Dr. A. Cüneyt KÖKSAL

FOTOĞRAF
Gezgin Kültür Dergisi Arşivi

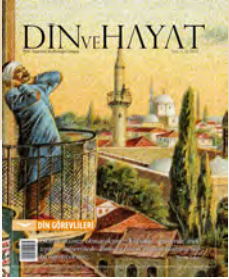
KAPAK
Liebig Kartları Dardanel Serisi
Önder KAYA Arşivi

BASIM YERİ ve TARİHİ
TDV Yay. Matbaası
Ostim Örnek San. Sıt. 1. Cd. No:11
Yenimahalle / ANKARA
Tel: (0312) 354 91 31

ISSN: 1308-9595

DAĞITIM
Osman SARIKÖSE
TDV Yay. Mat. ve Tic. İşl. İstanbul 1.Şb.
Klodfarer Cad. No:14/1 Divanyolu
Eminönü/İSTANBUL
Tel:(0212)5184604-Faks:(0212)518 8307

Yayınlanan yazıların hukuki-bilimsel sorumluluğu yazarlara aittir.

EDİTÖRDEN

Allah'ın Adıyla

DİN ve HAYAT, çoğunluğu din görevlilerinden oluşan bir grubun özverili çalışmalarını sonunda ulaşıyor size. Bu anlamda "Din Görevlileri" ana temalı bir dosya hazırlamak kendimizden konuşmak demek olacaktı, öyle de oldu. Bir yandan görevin kudsîyetinden ve öneminden bahsedilecek, bir yandan başarı dolu hizmetler ve başarılı görevliler baş tacı edilecek, diğer yandan da eksiklerimiz, kusurlarımız dile getirilecekti. Zira insanın olduğu yerde hata ve kusur kaçınılmazdır. Bununla birlikte "Kişi noksanını bilmek gibi irfan olmaz"; "İlim kendin bilmektir" gibi sözler bunların farkında olabilmenin erdemini, hata ve kusurların telifisinin imkânını anlatır. Taltifin mutluluğu yanında, haklı eleştirilerin de kendimizi bilmek adına faydasını hatırdan çıkarmamalı, gönül koymamalıyız.

Elinizdeki sayının faydalı bir çalışma olması için, dosyanın hazırlanma sürecinde hocalarımızın fikirlerine müracaat ettik. Bir hocamızın şöyle bir tavsiyesi oldu: "Din Görevlileri Haftası'nda Din Görevlileri için hazırlanacak bir dosyanın kusurlarımızdan ziyade başarılarımızı içermesi gerekir. Çünkü dâmâda kusuru, düğün gecesi söylenmez. Nasıl ki Öğretmenler Günü onlar için taltif günü ise bizim için de bu hafta öyle olmalıdır." Nezâketle yazılmış bazı eleştirel tespitlere de yer vermekle birlikte, bu öneriye büyük ölçüde uyduk. Hafta "Din Görevlileri ve Camiler Haftası" olmakla birlikte bir kaç istisna hariç "cami"yi başka bir sayıya bırakarak bize ait bir haftada bize ait bir sayı çıkarmak istedik. Çünkü ikisi birden bir sayıya sığmayacak kadar geniş. Sayımızda neler var, göz atalım: Örneğimiz Peygamberimiz'in nasıl bir imam olduğu ve dini nasıl anlattığıyla başladık dosyamıza. Kendimizi tanımladık, Osmanlılarda imamların mahallelerdeki işlevlerini irdeledik. Ahmet Muhtar Büyükçınar, İlhan Tok gibi din hizmetinde öncü olan büyüklerimizle konuştuk. Başkanımız Sayın Prof. Dr. Ali Bardakoğlu ile Diyanet İşleri Başkanlığı'nın din hizmetlerini ifâsındaki rolü ve din görevlilerimizin sorunları üzerine faydalı bir söyleşi gerçekleştirdik. Müftü Yardımcımız ve Yayın Koordinatörümüz Kadriye Avcı Erdemli ile yaptığımız söyleşinin konusu ise kadın bakış açısı ile hanımların din hizmetleri oldu. Mustafa Asım Köksal'dan yıllar önce kaleme alınmış ama hâlâ geçerliliğini koruyan alıntı yazımız, cezaevi hizmetlerini, sinemada dindar profilini anlatan ve arşiv temelli yazılarımız, bu sayımızın dikkat çeken başlıklarından bazıları.

Faydalı bir sayı olmasını diliyorum.

Emeği geçen herkese teşekkürler...

Saygılarımla
Kerime Cesur

Zencefilm
medya

Görsel Konsept Tasarım,
Uygulama Zencefil'm / Halit Ömer Camcı
Sanat Yönetmeni: Ali Bıyıklı
Tel: 0212 533 35 58

نقط لهما بورد

شیخ الاسلام مصطفی صبری افندیڭ وقوع استعقاسی جهتیلا مسند مشیخت اهلیت
وکفایتنه منی بالفعل قاضی عسکر لریمزدن نوری افندیڭ عهدہ سنہ توجیه ایدیلا رک بات عالمزہ
اعزاز اولمشدر حق سبحانہ وتعالی حضرتلری جملہ منہی عون و عنایت صمدانیہ سنہ مظهر
وہر حال وکارده توقیقات الہیہ سنہ رہبر بیورسون آمین بحرمہ سید المرسلین

۱۲ محرم ۱۳۳۹ ۲۶ ایلول ۱۳۳۶

محمد وحید الدین

ŞEYHÜLİSLÂMLIK BELGELERİ IŞIĞINDA OSMANLI DEVLETİ'NİN SON ŞEYHÜLİSLÂMI MEHMET NURİ MEDENÎ EFENDİ

Ayhan IŞIK*

MEHMET NURİ MEDENÎ EFENDİ'NİN İKİ YIL BİR AY SEKİZ GÜNLÜK
ŞEYHÜLİSLÂMLIĞI SÜRESİNCE VERDİĞİ FETVALAR TARSUSÎZÂDE MEHMET NURİ
MEDENÎ İMZASIYLA CERÎDE-İ İLMİYE'NİN BU DÖNEME RASTLAYAN SAYILARINDA
YAYIMLANMIŞTIR.

1. Hayatı:

□ Osmanlı İmparatorluğu'nun son Şeyhülislâmı es-Seyyid Mehmet Nuri Medenî Efendi, Tarsus ulemâsından, Haremeyn-i Muhteremeyn, Anadolu ve Rumeli Kazaskerliği pâyelilerinden Tetkikât-ı Şer'iyeye ve İntihâb-ı Hükâm-ı Şer'i Meclisleri Reisi ve Müneccimbaşı Tarsusîzâde es-Seyyid el-Hâc Osman Kâmil Efendi'nin büyük oğludur. Annesi, Fındıkzâdeler'den Şerife Hatice Hanım'dır. Dedesi, 1813-1847 yıllarında Sultan II. Mahmut'un Huzûr-ı Hümâyûn Ders-i Şerîfi muhataplarından ve Tarsus ulemâsından Müderris Hacı Mehmed Raşid Efendi'dir.

Annesi, kendisine yedi aylık hamileyken İstanbul'a gelen Mehmet Nuri Medenî Efendi, iki ay sonra Üsküdar'da Sultantepesi'ndeki Hâce Hasna Hatun Mahallesi'nde 28 Rebiülâhîr 1276/24 Kasım 1859 senesinde dünyaya gelmiştir. Vefâ semtinde büyümüş, ekseriyetle Şeyh Ebulvefâ'daki Vefâ Sultan Konağı'nda, kısmen de Üsküdar İhsaniye'deki Yalı Boyu Sokağı 29 numaralı eski Hatice Sultan Yalısı'nda yaşamıştır.

2. Eğitimi:

Mehmet Nuri Medenî Efendi'nin ilköğrenimi Rebiülâhîr 1285/Ağustos 1868'de Şeyh Ebulvefâ Mahallesi'nde, Âtîf Efendi Kütüphanesi yakınında, sebil bitişiğindeki mektepte başlamış ve burada 8-10 ay kadar eğitimi devam etmiştir. Kur'ân-ı Kerim'i hatmi yaklaştıkça bu mektebin kız mektebine çevrilmesi üzerine oradan ayrılmış, ancak hocası her gün evine gelerek ona üç hatm-i şerîf, tecvîd ve ilmihâl okutmuştur. 1289/1873 yılında babasından emsile okumaya başlamış ve daha sonraki yıllarda çeşitli hocalardan kelam, tefsir, usul-i fıkıh, hadis, ferâiz, hesap, fıkıh, belâgat, sarf-nahiv, vaz', arûz, âdab, mantık, hikmet, sakk-ı şer'i, sakk-ı nizami, kitabet-i arabiye ve kitabet-i türkiye gibi ilimleri tahsil ederek ilm-i ferâizden de icâzetname almıştır.

Mehmet Nuri Medenî Efendi dönemin tanınmış hocaları arasındaki Şehzâde Camii Şerîfi dersiâmlarından, Şemsiyye ve İşaguci şârihi, aynı zamanda Bilâd-ı Hamse Mevâlis'i'nden Mantıkî Ahmed Sıdkı Efendi'den ilm-i âdab, mantık ve vaz' derslerini tahsil etmiştir. Yine Fatih Camii Şerîfi dersiâmlarından Şehrî Hafız Ahmet Şâkir Efendi'den Cemâziyelâhîr 1308 tarihinde Celâlî'yi bitirip icâzetname almıştır. Huzur dersleri mukarrirlerinden Piriştineli İlyas Efendi ile Fatih dersiâmlarından Piriştineli İbrahim Efendi'den bazı cüzleri okumuştur. Dersgâhcılar Mektebi Müderrisi Niyazi Efendi'den hatt-ı ta'lik dersine başlamış fakat icâzetname

alamamıştır. Kaside-i Bürîe ve Delâil-i Hayrât icâzetnameleri de vardır. Tahsili esnasında dönemin kadı ve nâiblerinin yetiştirildiği Mekteb-i Nüvvâb'a girerek Recep 1298/Haziran 1881'de imtihanla üçüncü sınıf niyâbet şehâdetnamesi almıştır.

3. Hizmeti:

14 Temmuz 1881 senesinde, 22 yaşında, 100 kuruş maaşla İstanbul ruûsuna nâil olmuş ve sırasıyla, Ocak 1883 tarihinde Rumeli Kazaskerliği Vakâyi-i Şer'iyeye Kâtib Muavinliği'ne, 17 Şubat 1886'da Mahfel-i Şer'iyât Muavinliği'ne, 26 Temmuz 1887'de Kassâm-ı Askerî Muavinliği'ne tayin edilmiştir.

Mehmet Nuri Efendi tayin edildiği İstanbul Müderrisliği'nde, 13 Ağustos 1887 tarihinde ibtidâ-i dâhile, 26 Şubat 1889'da hareket-i dâhile ve 16 Nisan 1890'da İbtidâ-i altmışlıya terfi etmiştir. Yine kendisine 3 Mayıs 1891 tarihinde Mahreç pâyesi, 16 Temmuz 1895'de Haremeyn ve 16 Şubat 1901'de İstanbul pâye-i refî'i tevcih buyrulmuştur.

22 yaşında ruûs maaşı ile hizmete başlayan Mehmet Nuri Efendi, Osmanlı hukuk teşkilâtının çeşitli kurumlarında kademe kademe yükselmiş ve 9 Mayıs 1898'de Evkâf-ı Hümâyûn Müsteşarlığı Muavinliği'ne, 29 Nisan 1903'te Edirne Merkez Niyâbet-i Şer'iyesi'ne, 19 Mayıs 1905'te Evkâf-ı Hümâyûn Müsteşarlığı'na, 18 Eylül 1906'da Emvâl-i Eytâm Müdürlüğü'ne, 14 Eylül 1909 tarihinde icra kılınan tensikatta Kassâm-ı Umûmiliğe, 20 Ocak 1910'da Mahkeme-i Evkâf Kadılığı'na ve 30 Aralık 1910 tarihinde Meclis-i Tetkikât-ı Şer'iyeye Âzâlığı'na tayin edilmiştir. 9 Ocak 1911 senesinde Evkâf-ı Hümâyûn Kadılığı'ndan istifa ederek 4 Nisan 1912 senesinde Mısır Hükümeti tarafından ödenen yıllık 1735 Mısır lirası maaşla Mısır Kadılığı'na tayin edilmiştir. Nisan 1912- Eylül 1915 yılları arasında yaklaşık 3,5 yıl Kahire'de yaşayarak Mısır Kadılığı yapmıştır. 7 Eylül 1915 senesinde Adana Vilâyeti Merkez Kadılığı'na tayin edilmiş, ancak bir ay sonra göreve başlamadan istifa ederek kadılıktan ayrılmıştır. Mehmet Nuri Medenî Efendi'nin uhdesine 9 Mayıs 1920'de, 6000 kuruş maaşla Anadolu Kazaskerliği pâye-i celîli tevcih buyrulmuş ve bu tarihte kazaskerliğe tayin edilmiştir.

Mehmet Nuri Medenî Efendi, Sevr Antlaşması'nın müzakereleri yürütüldüğü sırada durumu görüşmek üzere 28 Temmuz 1920'de toplanan II. Şûrâ-yı Saltanat'a katılan 46 kişinin içerisindeydi. Bu sebeple Ankara hükümeti tarafından vatan haini ilan edildi.¹

27 Eylül 1920 senesinde Damat Ferid Paşa'nın beşinci kabinesinden istifa eden Mustafa Sabri Efendi'nin yerine

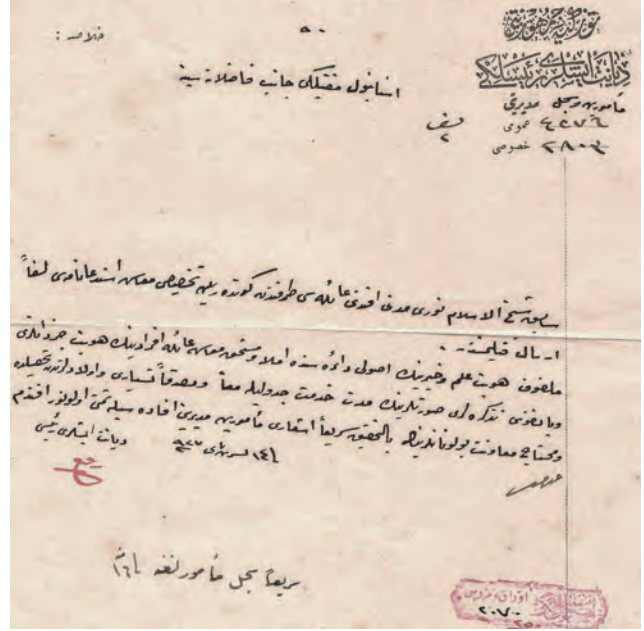

Belge 1: Şeyhülislâm Mehmet Nuri Medenî Efendi'nin Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti'ne vekâleten tayinini ve kendisine ödenen vekâlet maaşını gösterir belge.

Şeyhülislâm olmuştur.² Kabinenin istifası üzerine 21 Ekim 1920'de Şeyhülislâmlık'tan ayrılmışsa da 27 Eylül 1920 tarihli Hatt-ı Hümâyûn mücebince 4 Kasım 1920'de kurulan yeni hükümetle birlikte ikinci defa Şeyhülislâmlık makamına gelmiştir. 23 Ekim 1920-13 Haziran 1921 tarihleri arasında Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti vekâletinde de bulunmuştur.

Mehmet Nuri Medenî Efendi, ayakta kalmaya çalışan bir İmparatorluğun sıkıntıyla geçen son günlerinde Şeyhülislâmlık görevini sürdürmeye çalışmış, fakat 14 Rebülevvel 1341/4 Kasım 1922 tarihinde TBMM'nin saltanatı kaldırması üzerine son Osmanlı Hükümeti ile birlikte istifa etmiş ve Şeyhülislâmlık makamı da tarihe karışmıştır.

Cumhuriyetin kurulmasından sonra Mehmet Nuri Efendi'nin kendisine emeklilik maaşı bağlanması için yaptığı müracaat, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından bakanlar kuruluna sorulması üzerine vekiller heyetinin 18 Ocak 1925 tarihli toplantısında görüşülmüş, ancak Damat Ferid Paşa kabinesinde bulunduğu gerekçesiyle kendisine emeklilik maaşı bağlanmamıştır. Mehmet Nuri Medenî Efendi'nin vefatının ardından kızının yaptığı müracaatlar üzerine Diyanet İşleri Reisi Rifat Efendi imzasıyla İstanbul Müftülüğü'ne gönderilen 14 Kasım 1927 tarihli yazıda Mehmet Nuri Efendi'nin muhtaç durumdaki çocuklarına maaş bağlanması isteği de yine benzer gerekçelerle reddedilmiştir.³

Belge 2: Şeyhülislâm Mehmet Nuri Medenî Efendi'nin vefatı üzerine, maaş tahsis talebinde bulunan ailesinin maaşa müstahak fertleri hakkındaki bilgilerin Diyanet İşleri Başkanı Rifat Efendi imzasıyla İstanbul Müftülüğü'nden istenmesi hakkında.

Mehmet Nuri Medenî Efendi ömrünün son yıllarını Üsküdar'daki yalısında, yalnızlık içerisinde geçirmiş ve 29 Temmuz 1927'de vefat etmiştir. Kabrinin Üsküdar'da Karacaahmet Mezarlığı'nda olduğu kaydedilmektedir.

3. Eserleri:

Mehmet Nuri Efendi'nin seferilikle ilgili hükümlere dair kaleme aldığı İlm-i Fıkıh'tan Salât-ı Misafir adlı bir risalesiyle İlm-i Ferâiz'den bahseden Türkçe yazdığı Tenzib-i Kavâidi'l-Münasihâ adlı eserden, aynı zamanda yarısı Türkçe, yarısı Arapça, şehitlik ve şehitleri konu edinen Ahkâm-ı Şuhedâ'dan ve tamamı Arapça, İlm-i Arûz'dan bahseden Ta'yir-i Endelûsî adlı eserlerinden söz edilmektedir⁴.

Mehmet Nuri Medenî Efendi'nin iki yıl bir ay sekiz günlük Şeyhülislâmlığı süresince verdiği fetvalar Tarsusîzâde Mehmet Nuri Medenî imzasıyla Cerîde-i İlmîye'nin bu döneme rastlayan sayılarında yayımlanmıştır⁵ ve bu süre içerisinde yapılan yazışmalara ve imzalarına Meşihat Arşivi Şeyhülislâmlık evrakları içerisinde rastlanmaktadır. ■

D İ P N O T L A R

1. Tahsin Özcan, "Mehmet Nuri Efendi" DIA, c. 28, s.503.
2. Bkz., 3 numaralı belge.
3. Bkz., 2 numaralı belge.
4. Sadık Albayrak, "Son Dönem Osmanlı Uleması" İstanbul 2006, c. 4, s.266.
5. Bu eserler yayımlanmamış olup, kütüphane kataloglarında kayıtlarına rastlanmamıştır.